

UPPSALA
UNIVERSITET

SAMFAK 2008/96

Förekomst av stipen- diefinansiering inom Samhällsvetenskapliga fakulteten

Rapport från arbetsgrupp

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden 2009-02-25

Innehållsförteckning

Utredning om förekomst av stipendiefinansiering inom Samhällsvetenskapliga fakulteten3

1. Utredningens arbete _____	3
2. Utredningens direktiv _____	3
3. Fördelar och nackdelar med stipendiefinansiering _____	7
3.1 Institutionen _____	7
3.2 Stipendiaten _____	8
3.3 Övriga vid universitetet _____	8
4. Utredningens förslag till beslut _____	9
Bilaga _____	10
Stipendieenkäten _____	10

Utredning om förekomst av stipendiefinansiering inom Samhällsvetenskapliga fakulteten

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Uppsala universitet beslutade 4 juni 2008 att uppdra åt en arbetsgrupp att utreda ett antal frågeställningar i anslutning till förekomsten av stipendiefinansiering inom fakulteten.

Arbetsgruppen får härmed lämna sin rapport.

1. Utredningens arbete

Henry Ohlsson har varit sammankallande i arbetsgruppen. Bo Lewin och Marie Flinkfeldt, doktorandrepresentant, har också ingått i gruppen. Ewa Hjertsén har varit sekreterare.

Arbetsgruppen har sammanträtt vid fyra tillfällen: 23 september, 3 december, 23 januari samt 10 februari.

Den 13 oktober träffade vi institutionsföreträdare för Ekonomisk-historiska institutionen, Företags-ekonomiska institutionen och Nationalekonomiska institutionen. Samma dag mötte vi stipendiater från Ekonomisk-historiska institutionen och Nationalekonomiska institutionen. Den 6 november skedde en träff med stipendiater från Företagsekonomiska institutionen. Det finns minnesanteckningar från samtliga dessa möten.

Arbetsgruppen träffade professor Lars Engwall, Företagsekonomiska institutionen, 3 november. Lars Engwall är också vetenskaplig sekreterare för Handelsbankens forskningsstiftelser. Det finns minnesanteckningar även från detta möte.

Den 16 november sände arbetsgruppen ut en enkät till fakultetens institutioner om förekomsten av stipendiefinansiering. Ett sammandrag av enkätfrågorna finns i en bilaga till denna utredning.

2. Utredningens direktiv

Enligt direktiven ska utredningen svara på ett antal frågor. Här följer frågorna och svaren:

1. Hur omfattande är stipendiefinansieringen vid fakultetens institutioner?

Sammantaget har drygt 50 doktorander och disputerade vid fakulteten sin huvudsakliga finansiering från stipendier. Stipendiefinansiering har en stor omfattning vid tre institutioner: Ekonomisk historia, Företagsekonomi och Nationalekonomi, se Tabell 1. Vid var och en av dessa institutioner har ett femtontal personer sin huvudsakliga finansiering från stipendier. Viss stipendiefinansiering, men i betydligt mindre skala, finns också vid Freds- och konflikt, Kulturgeografi, Sociologi, Statsvetenskap och statistikerna vid Informationsvetenskap. För övriga institutioner är stipendier försumbara eller obefintliga.

Det förtjänar att påpekas att vår stipendieenkät troligen inte har fångat samtliga vid fakulteten som huvudsakligen finansieras av stipendier.

Tabell 1. Antal personer med stipendier som huvudsaklig finansiering, 2007 och 2008.

		doktorander		disputerade		summa
		nyantagna	övriga	med tjänst	utan tjänst	
Ekonomisk historia	2008	2	9 ^a		8	19
	2007	1	5 ^a		7	13
Företagsekonomi	2008	1	8	3	4	16
	2007	6	3	3	4	16
Nationalekonomi	2008		9		4	13
	2007		7	1	4	12
Freds och konflikt	2008				2 ^b	2
	2007				2 ^b	2
Kulturgeografi	2008		2	1	1	4
	2007		3	2		5
Sociologi	2008					
	2007		2 ^c			2
Statistik	2008		2	1		3
	2007		1	1	1	3
totalt	2008	3	30	5	19	57
	2007	7	21	7	18	53

Källa: Stipendieenkäten

Anm. ^a delvis stipendier från Helge Ax:son Johnsons Stiftelse, ^b Sasakawa-stipendier, ^c nationsstipendier. Övriga stipendier är från Handelsbankens forskningsstiftelser.

2. För vilka ändamål används stipendier?

Stipendierna finansierar såväl doktorander som disputerade. Kring 30 doktorander finansieras med stipendier, se Tabell 1. Vid Företagsekonomi och Ekonomisk historia finansieras en del av de nyantagna doktoranderna med stipendier. Det förekommer också att doktorander själva skaffar stipendier för att avsluta avhandlingsarbetet efter fyra års finansiering från universitetet.

När det gäller disputerade handlar det både om personer med och utan fast tjänst vid universitetet. Sammantaget rör det sig om ungefär 25 disputerade som finansieras med stipendier, de flesta av dessa har inte fast tjänst vid universitetet.

Med stipendierna följer också i många fall medel för att täcka andra kostnader i samband med forskningen. Detta kan gälla omkostnader som data, litteratur, utrustning, inrikes och utrikes resor, studieavgifter i utlandet etc.

3. I vilken omfattning stipendiefinansieras doktorander?

Omfattningen varierar år från år. Vid Företagsekonomi och Nationalekonomi stipendiefinansieras 15-20 procent av doktoranderna medan kring en tredjedel av doktoranderna i Ekonomisk historia stipendiefinansieras.

Här förtjänar det att påpekas att de uppgifter som stipendieenkäten visar när det gäller doktorandernas finansiering inte alltid överensstämmer med motsvarande uppgifter i Uppdok.

4. Från vilka stipendiegivare erhåller institutionen stipendier?

Den ojämförligt största stipendiegivaren är Handelsbankens forskningsstiftelser. *The Ryoichi Sasaki Young Leaders Fellowship Fund* och Nordiska Skattevetenskapliga Forskningsrådet är också viktiga stipendiegivare. Det förekommer också stipendier från andra externa fonder, från fonder förvaltade av Akademiförvaltningen och från fonder förvaltade av nationer.

5. Utifrån vilka kriterier erhålls stipendierna?

Stipendiemedlen erhålls i konkurrens enligt samma principer som används i vetenskapliga forskningsråd. I många fall är stipendiaten själv sökande och förvaltare av beviljade medel. Det finns dock exempel på att institutioner nominerar kandidater snarare än att de intresserade söker själva. Detta gäller t ex Wallander-stipendier för disputerade från Handelsbankens forskningsstiftelser.

Men det finns också exempel på större programanslag med stipendiemedel avsedda för andra än projektledaren. I dessa fall kontrollerar projektledaren vilka som får stipendiemedel.

6 a. Vilken policy har institutionen när det gäller OH-kostnader för stipendiater?

Vid ett par institutioner har det förekommit diskussioner om att begära ersättning för lokalkostnader från disputerade stipendiater. Detta har dock inte genomförts.

Från hösten 2008 betalar Handelsbankens forskningsstiftelser en ersättning för lokaler och OH direkt till institutionerna. Detta innebär att institutionerna inte längre behöver stå för dessa kostnader. En annan konsekvens av detta är att det nu är helt klart vilken stipendiatens heminstitution är.

6 b. Vilken policy har institutionen när det gäller stipendiaters försäkringsskydd?

Nationalekonomi tecknar kompletterande försäkringar för samtliga stipendiater (och samtliga med utbildningsbidrag). Ingen annan institution gör detta.

Samtliga ”tre stora” informerar sina doktorander muntligt om de skillnader i villkor som gäller vid olika typer av finansiering. För disputerade hänvisar Företagsekonomi till den information om försäkringar som Handelsbankens forskningsstiftelser sänder ut i samband med beslutet om stipendium.

Inför föräldraledighet förordnar alla ”tre stora” stipendiater på tjänst.

I detta sammanhang kan det vara intressant att belysa könsfördelningen bland stipendiaterna. Som framgår av Tabell 2 är det lika många kvinnor som män bland doktoranderna som är stipendiefinansierade. Bland de disputerade är det en viss övervikt för män.

För Ekonomisk historia gäller att det finns fler kvinnliga än manliga stipendiater. Företagsekonomi har en jämn fördelning medan Nationalekonomi har en övervikt av män.

Tabell 2. Könsfördelningen bland stipendiaterna, 2007 och 2008.

		doktorander		disputerade		summa	
		kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor	män
Ekonomisk historia	2008	7	4	4	4	11	8
	2007	4	2	5	2	9	4
Företagsekonomi	2008	4	5	3	4	7	9
	2007	5	4	3	4	8	8
Nationalekonomi	2008	4	5		4	4	9
	2007	1	6	1	4	2	10
Freds och konflikt	2008			2		2	
	2007			2		2	
Kulturgeografi	2008	1	1		2	1	3
	2007	1,5	1,5		2	1,5	3,5
Sociologi	2008						
	2007	1	1			1	1
Statistik	2008		2		1		3
	2007	1			2	1	2
totalt	2008	16	17	9	15	25	32
	2007	13,5	14,5	11	14	24,5	28,5

Källa: Stipendieenkäten

7. Hur omfattande är den årliga stipendietilldelningen från Handelsbankens forskningsstiftelser? Vilken är fördelningen mellan postdoc-stipendier och programanslag?

Tabell 3 redovisar de resurser som Handelsbankens forskningsstiftelser under de senaste åren tillfört sökanden med institutionstillhörighet inom fakulteten. Sammantaget handlar det om i genomsnitt drygt 22 miljoner kr årligen. Till detta kommer att det finns exempel på programanslag med huvudsökande vid annat lärosäte där även stipendiemedel ingår till personer verksamma inom vår fakultet.

Tabell 3. Årlig tilldelning från Handelsbankens forskningsstiftelser, genomsnitt över nio anslagstillfällen våren 2004 – våren 2008, miljoner kr per år.

	program (stipendier och andra kostnader)	Wallander- stipendier (disputerade)	Hedelius- stipendier (forskar- utbildning utomlands)	forskarutbyte och spridning av forsknings- resultat	summa
Ekonomisk historia	2,5	0,3		0,1	2,9
Företagsekonomi	6,0	2,8	0,2	0,4	9,4
Nationalekonomi	3,4	2,8	1,0	0,3	7,5
övriga institutioner	1,4	1,0			2,4
totalt	13,3	6,8	1,2	0,8	22,1

Källor: Handelsbankens forskningsstiftelser och stipendieenkäten.

Programanslagen kan innehålla stipendiemedel till såväl doktorander som disputerade. Enligt Ekonomisk historia och Företagsekonomi är fördelningarna för deras respektive del 20 procent till doktorander och 80 procent till disputerade.

3. Fördelar och nackdelar med stipendiefinansiering

3.1 Institutionen

För *institutionen* innebär givetvis stipendiemedlen ett resurstillskott jämfört med en situation utan dessa medel. För en del institutioner är stipendiemedlen nödvändiga för att bibehålla nuvarande volym och uppläggning av forskarutbildningen. På motsvarande sätt gör stipendiemedlen det möjligt att öka antalet personer på mellannivå vilket är långsiktigt betydelsefullt för forskning och undervisning.

Eftersom stipendiemedlen erhålls i konkurrens visar tillförseln på kvalitén på institutionens forskning på ett likartat sätt som framgång när det gäller medelstildelning från andra forskningsfinansierare. Söktrycket till Handelsbankens forskningsstiftelser är inte lika högt som till exempelvis VR och RJ men många får avslag. Programstöden har den hårdaste konkurrensen.

Genom att Handelsbankens forskningsstiftelser numer direkt tillför värdinstitutionen medel för att täcka lokalkostnader och annan *overhead* riskerar inte längre annat att trängas undan. För doktorander får institutionen 25 000 kr per år, för disputerade 40 000 kr per år.

Det finns institutioner som avstått från att ta emot stipendiefinansiering då man velat undvika att vissa doktorander under hela sin doktorandtid får en social situation som man bedömer vara mer utsatt än vad andra doktorander har.

3.2 Stipendiaten

För *doktorander* kan stipendiemedel, direkt eller indirekt, vara förutsättningen för att kunna antas till forskarutbildning pga finansieringskravet på institutionerna. För *disputerade* ger stipendiemedel möjlighet att stärka den vetenskapliga meriteringen.

För närvarande uppgår det skattepliktiga utbildningsbidraget till 15 500 kr per månad. Detta motsvarar en månadsinkomst efter skatt på knappt **12 300** kr (skattetabell 31). Månadslönen för dem med doktorandtjänst varierar mellan 20 400 kr och 23 600 kr, efter skatt ger detta mellan **15 700** kr och **18 000** kr per månad. Handelsbankens forskningsstiftelser ger ett stipendiebelopp motsvarande **15 400** kr per månad. Detta motsvarar en bruttoinkomst före skatt om 20 000 kr per månad.

Doktorander med stipendier från Handelsbankens forskningsstiftelser får vidare 25 000 kr per år att köpa försäkringar för samt 25 000 kr per år för omkostnader som konferensresor, litteratur etc. Motsvarande belopp för disputerade är 25 000 kr per år för försäkringar och 40 000 kr per år för omkostnader. Stipendiater har också möjlighet att utöver stipendiet även ha sidoinkomster. Dessa kommer att beskattas lågt eller inte alls.

Stipendieenkäten visar att det är vanligt att stipendiater även har inkomster från förordnanden (ex 20 procent assistent) och från lösa timmar. Utöver inkomst i sig innebär också detta att stipendiaten kommer in i socialförsäkringssystemet.

Stipendiaterna upplever att skillnaden på försäkringsskydd och pensionsförmåner mellan stipendiefinansiering och anställning är en viktig källa till oro. Stipendiebeloppen påverkas inte av exempelvis sjukdom och vård av sjukt barn men tiden för aktivt arbete med forskarutbildning och forskning blir kortare. Vidare kan avsaknaden av beskattningsbar inkomst leda till problem vid kreditprövningar.

Det finns ett utrymme för institutionerna att, vid sidan av lagar och avtal, ha en generös inställning till doktorander och disputerade som stipendiefinansieras. Våra samtal med stipendiater har dock visat att så inte alltid varit fallet.

3.3 Övriga vid universitetet

Stipendiemedel genererar inget bidrag till att täcka kostnader som är gemensamma för fakulteten och för universitetet. Det kan diskuteras i vilken mån stipendiater orsakar ökning av de gemensamma kostnaderna (exempelvis uppkommer inga kostnader för löneutbetalningar). Men kanske viktigare är att frågan om täckande av gemensamma kostnader är mycket mer vittomfattande än att bara röra stipendier. Den allt vanligare medfinansieringen av forskningsprojekt, med eller utan strategiska medel, har som konsekvens att externa bidragsgivares bidrag till universitets gemensamma kostnader har kommit att variera allt mer. Resultatet av att först "beskatta" externa medel för att sedan medfinansiera utvalda projekt är detsamma som finansiering via stipendiemedel. Skillnaden ligger snarare i att *beslutet* om medfinansiering (och därmed att avstå från täckningsbidrag till gemensamma kostnader) ligger hos universitetet, möjligen efter förhandlingar, medan bristen på täckningsbidrag följer direkt av stipendiefinansiering.

Som framgår av direktiven till arbetsgruppen har stipendiefrågan varit omdiskuterad inom fakulteten. Detta gäller särskilt stipendiernas roll när det gäller resursfördelningen inom fakulteten i allmänhet och det nya resursfördelningssystemet i synnerhet. De skilda synsätten finns representerade i arbetsgruppen men vi har i vårt arbete sökt finna förslag om vilka vi är eniga snarare än att direkt i våra förslag ta upp kontroversiella frågor som ligger utanför vårt uppdrag. Däremot kommer säkerligen stipendiefinansiering vara debattämne även fortsatt och bör så vara.

Det finns en oro hos de institutioner som inte har så omfattande externfinansiering av doktorander att det nuvarande resursfördelningssystemet, där fler disputationer ger mer resurser, på sikt kommer att urholka andelen studiestöd som kan komma dem till del. Man upplever detta särskilt bekymmersamt när det gäller externa medel som inte bidrar till gemensamma kostnader.

De institutioner som har omfattande externa stipendiemedel framhåller att externa medel som bidrar till gemensamma kostnader ger dubbel utdelning i det nuvarande resursfördelningssystemet, dels som externt resurstillskott, dels vid disputation. Stipendiemedel, även om de erhållits i konkurrens, räknas bara indirekt genom antalet doktorsexamina. Man frågar sig om det är bidrag till gemensamma kostnader eller konkurrenskraften när det gäller externa medel som ska premieras.

4. Utredningens förslag till beslut

Vi föreslår att fakultetsnämnden beslutar

att institutionerna årligen i sina verksamhetsberättelser redovisar nya beviljade medel från ett antal listade anslagsgivare som ger stipendier.

att listan tills vidare ska uppta Handelsbankens forskningsstiftelser, *The Ryoichi Sasaki Young Leaders Fellowship Fund* och Nordiska Skattevetenskapliga Forskningsrådet.

Vi föreslår vidare att fakultetsnämnden uttalar

att institutionerna så långt som möjligt bör behandla doktorander och disputerade med stipendier på samma sätt som anställda.

att institutionerna har ett särskilt ansvar att aktivt medverka till att doktorander och disputerade med stipendier har ett gott försäkringsskydd.

att dessa inriktningsbeslut för stipendiater även bör gälla doktorander med utbildningsbidrag.

att det är önskvärt att de institutioner där många finansieras med stipendier delar med sig av sina erfarenheter till varandra så att goda idéer får spridning och stipendiater behandlas på samma sätt oavsett institution.

Slutligen föreslår vi att fakultetsnämnden beslutar

att undersöka i vad mån informationen i Uppdok om doktorandernas finansiering kan förbättras.

Uppsala 13 februari 2009

Henry Ohlsson
sammankallande

Bo Lewin

Marie Flinkfeldt

Ewa Hjertsén

Bilaga

Stipendieenkäten

Svar från följande institutioner ingår:

Ekonomisk historia, Euroasiatiska, Freds och konflikt, Företagsekonomi, Handelsrätt, Kulturgeografi, Nationalekonomi, Pedagogik, Psykologi, Sociologi, Statistik och Statsvetenskap.

A. Doktorander

1. Hur många doktorander vid institutionen har/hade sin huvudsakliga försörjning enligt nedanstående alternativ, ange antal:

kalenderåret		doktorandtjänst		annan universitetstjänst		försörjning saknas		förvärvsarbete med anknytning till forskarutbildningen		utbildningsbidrag		stipendier	
		kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor	män
		2008:	nyantagna	13	9	0	0	0	0	2	1	11	13
	sedan tidigare	93	54	9	5	7	7	3	28	4	5	14	16
2007:	nyantagna	11	8	1	0	0	0	0	0	16	12	3	4
	sedan tidigare	81.5	58.5	12	7	8	8	1	4	10	8	10.5	10.5

2. Vilka stipendiegivare finansierar de doktorander som har sin huvudsakliga finansiering på detta sätt?

B. Disputerade

3. Hur många disputerade som är verksamma vid institutionen har/hade sin huvudsakliga försörjning från stipendier, ange antal:

kalenderåret	tjänstledig från universitetstjänst		saknar universitetstjänst	
	kvinnor	män	kvinnor	män
kalenderåret 2008:	0	5	9	10
kalenderåret 2007:	1	6	10	8

4. Vilka stipendiegivare finansierar de disputerade som har sin huvudsakliga finansiering på detta sätt?

C. Samtliga

5. Har institutionen under 2008 tecknat kompletterande försäkringsskydd för (kryssa det alternativ som stämmer bäst):
6. Har stipendiater och de som har utbildningsbidrag under 2008 haft kompletterande uppdrag / förordnanden vid institutionen? Kryssa de alternativ som stämmer bäst, kan vara flera:
7. Har institutionen någon policy vad gäller sjukdom, vård av barn etc för stipendiater och utbildningsbidragare?
8. Hur förmedlar institutionen information om vilka villkor som gäller när man innehar stipendier eller utbildningsbidrag, ex. begränsningar i försäkringsskydd, tillgång till förmåner etc.?
9. Har institutionen någon policy när det gäller lokalkostnader och andra overheadkostnader för stipendiater?

D. Handelsbankens forskningsstiftelser

Vi har hämtat nedanstående information om anslag från Handelsbankens forskningsstiftelser till personer vid er institution under de senaste åren från nätet:

10. Ger ovanstående en korrekt bild av vilka resurser som kommer från Handelsbankens forskningsstiftelser? Om inte, vad saknas?
11. Hur stor andel av programanslagen från Handelsbankens forskningsstiftelser är stipendier till doktorander? Stipendier till disputerade?